

De voorgevel van de school in de
Tolhuisstraat na de renovatie.

Projectgegevens:

Opdrachtgever: Gemeente Rotterdam
Ontwerp: Ingenieursbureau gemeente Rotterdam
Aannemer: Aannemingsbedrijf E.J. Bouwmeester BV

Renovatie school in de Rotterdamse Tolhuisstraat

Herstelde flexibiliteit in het klaslokaal

Op het Rotterdamse schiereiland Katendrecht werd afgelopen zomer de renovatie van een ruim 100 jaar oud schoolgebouw afgerond. Na jaren van diverse bestemmingen en leegstand zijn de oorspronkelijke functie én de flexibiliteit van het schoolgebouw hersteld.

Linksboven: Een oorspronkelijke scheidingswand wordt tijdens het bouwhistorisch onderzoek van achter een voorzetwand tevoorschijn gehaald.

Rechtsboven: Een vermoedelijk vooroorlogse foto van een klaslokaal. Goed zichtbaar zijn de historische gasverlichting, de schoolbanken, de wandtegels en natuurlijk de scheidingswand (Bron foto: Katendrechtse Bewonersorganisatie KBO).

Linksonder: Een foto van een klaslokaal na de renovatie, sept. 2015; groep 5 met juf Marjolein Keuter.

Rechtsonder: Door de gereconstrueerde scheidingswanden open te zetten ontstaat weer een flexibel ruimtegebruik.

Uitzonderlijke De Jongh school Rond 1900 was de Rotterdamse wijk Katendrecht door het graven van de Maashaven een schiereiland geworden. Voor de toestromende havenarbeiders werd een geheel nieuwe arbeiderswijk uit de grond gestampt. Ook het schoolgebouw in de Tolhuisstraat (1906) dateert uit deze periode. Het is een van de ruim honderd scholen die in Rotterdam zijn gebouwd onder leiding van ir. G. J. de Jongh, directeur der Gemeentewerken. Deze school vormt echter een van zijn uitzonderingen: het gebouw werd niet op een binnenterrein geplaatst, maar direct aan de straat. Hierdoor werd een betere lichtinval gecreëerd (een punt waar De Jongh nogal eens kritiek op kreeg) en bovendien werd de voorgevel decoratiever uitgevoerd. Zo zijn er verscheidene hardstenen versieringselementen in een combinatie van Jugendstil en rationalisme aangebracht.

Katendrechts Volkshuis In de loop der jaren heeft de school twee grote verbouwingen ondergaan. De eerste verbouwing vond eind jaren '30 plaats, toen het pas opgerichte Katendrechts Volkshuis het schoolgebouw introk, dat door de crisis deels leegstond. Hierbij werden de historische gasverlichting en houten schoolbanken verwijderd. Voortaan werd door de school alleen nog op de tweede verdieping lesgegeven. De lokalen op de begane grond en eerste verdieping werden door het Volkshuis gebruikt voor buitenschoolse activiteiten voor kinderen, zoals handwerken of pingpongen.

Weg getimmerd Hoewel de Tweede Wereldoorlog het pand geen goed had gedaan, speelde het Volkshuis een steeds

belangrijkere rol in de verloederde wijk. Aan het begin van de jaren '60 besloot men het pand opnieuw te verbouwen. Een aantal monumentale scheidingswanden werd verwijderd en de rest werd achter voorzetwanden weg getimmerd. Ook veel historische details werden achter platen en systeemplafonds verstopt of verwijderd. Begin jaren '90 hebben de school en het Volkshuis het gebouw verlaten, dat deels in gebruik werd genomen door een kunstenaarscollectief. Vervolgens heeft het pand jarenlang grotendeels leeggestaan, tot in 2013 plannen zijn ontwikkeld om het schoolgebouw zijn oude functie terug te geven.

Historische scheidingswanden teruggevonden Ondanks de verbouwingen is de oorspronkelijke structuur van de school, bestaande uit een centraal trappenhuis en drie verdiepingen met telkens een gang, klaslokalen en toiletblokken, grotendeels nog aanwezig. Ook originele details zoals smeedijzeren rozetten, decoratief uitgewerkte consoles en verschillende wandtegels bevinden zich nog in de school. Bovendien bleken bij nadere inspectie oorspronkelijke paneeldeuren, perklijsten en tegelvloertjes nog aanwezig te zijn. Maar de meest spectaculaire ontdekkingen van het bouwhistorisch onderzoek waren vier oorspronkelijke scheidingswanden tussen enkele klaslokalen. Deze monumentale wanden bestaan uit houten kozijnen met roedeverdelingen, waarin onderin matte en bovenin transparante glazen ruitjes zijn geplaatst. Aan de uiteinden van de wanden bevinden zich twee deuren en in het midden twee schuifdelen, die door middel van beugels en katrollen omhoog gehesen konden worden. Op deze manier konden de scheidingswanden bijna volledig open worden gezet, waardoor twee

Linksboven:
De oorspronkelijke
scheidingswand in
de nieuwe docenten-
kamer.

Rechtsboven:
De achterentree, een
van de hedendaagse
'specials'.

Linksonder:
Het gerestaureerde
trappenhuis (Bron
foto: P. Muuren)

Rechtsonder:
Een hardstenen top-
stuk in de voorgevel.

tot zelfs vier lokalen aan elkaar verbonden werden tot één grote ruimte. Dit bood een flexibel ruimtegebruik waar hedendaagse architecten hun vingers bij af kunnen likken; en dan te bedenken dat dit reeds in 1906 was ontworpen!

Moderne wensen Voor de beoogde gebruiker, een Dalton-school, is flexibel ruimtegebruik zeer belangrijk. Aanpasbare scheidingswanden zouden dus goed in hun onderwijsconcept passen. Helaas waren de teruggevonden scheidingswanden, als gevolg van de niet-zachtzinnige plaatsing van de voorzetwanden, niet in al te beste staat. Verder waren ze verzakt en ontbraken er gewichten en katrollen. Maar wat het geheel nog lastiger maakte, was dat ze niet bleken te voldoen aan de huidige wensen omtrent geluidsdemping. Daarnaast voldeden de zware schuifdelen niet aan voorwaarden met betrekking tot gebruiksgemak. Bovendien werden de lokalen te klein bevonden.

Wisselgeld Op zoek gaan naar een andere gebruiker was geen optie. Evenmin wilde de gemeente het gebouw langer leeg laten staan en zo verder laten verloederen. Daarom is er voor een alternatieve oplossing gekozen. De oorspronkelijke scheidingswanden zijn verplaatst en in het gebouw opgeslagen. Eén wand blijft zichtbaar in de docentenkamer. Tussen de lokalen zijn reconstructies van de wanden geplaatst, die, met behoud van het oorspronkelijke beeld, zijn aangepast om aan de huidige geluids- en arbo-eisen te voldoen. Wel zijn ze iets verschoven ten opzichte van hun voorgangers, om te voldoen aan de eis van grotere klaslokalen. "Op bepaalde plekken heeft het gebouw voorrang gekregen en

op bepaalde plekken het onderwijs", vertelt Paul Muuren, ontwerpleider vanuit de gemeente Rotterdam. Om het gebouw, dat geen monumentenstatus bezit, hoofdzakelijk te kunnen behouden en tegelijk het gebruik ervan door een hedendaagse school mogelijk te maken, is er, zoals hij het noemt, 'wisselgeld' ingezet. Zo zijn voor gebruikscomfort de verroeste ramen met enkelglas vervangen door ramen met dubbele beglazing. Het monumentale trappenhuis daarentegen, dat aan een grondige restauratie toe was, is volledig in ere hersteld.

Renovatie en 'Specials' Qua kleurstelling is aangesloten bij het oorspronkelijke ontwerp. Zo is de typische grijsgroene 'duo-toon' weer teruggebracht, zij het in een iets neutralere tint. 'De specials', zoals Muuren een aantal hedendaagse ingrepen noemt, waaronder de nieuwe entree aan de achterzijde en de conciërgébalie, hebben juist een contrastkleur en een afwijkende materialisering gekregen, om aan te geven dat zij van deze tijd zijn.

Door deze renovatie zijn de oorspronkelijke functie én de flexibiliteit van het gebouw hersteld en hebben de Katendrechtse schoolkinderen een bijzondere, moderne school met een eigen geschiedenis. Hopelijk zal hiermee dit gebouw, dat zo sterk verankerd is in het culturele geheugen van de wijk, in de toekomst weer een belangrijke rol gaan vervullen in Katendrecht.

Ir. Jacqueline de Graauw is als bouwhistorica werkzaam vanuit Bridge BV Interim en Projectmanagement. In opdracht van de gemeente Rotterdam heeft zij het bouwhistorisch onderzoek van deze school uitgevoerd.